

ВСТУП

Здобуття Україною державного суверенітету і незалежності, розбудова громадянського суспільства, правової держави, передбачають якісно новий рівень підготовки юристів. Стан злочинності в Україні в останні роки викликає тривогу і особливе занепокоєння, викликає зростання її найнебезпечніших форм: організованої, у сфері економіки тощо. Це ставить перед Україною завдання - забезпечувати додержання законності і вести ефективну боротьбу зі злочинністю. Юридичною базою для цього є кримінальне законодавство, яке покликане сприяти правоохоронним, судовим органам якомога краще виконувати ці завдання. Кваліфікація злочину є найскладнішим видом правозастосування, ніяка інша правозастосовча діяльність не вимагає врахування такої кількості конкретних обставин вчинення діяння, такого досконалого знання законодавства, що передбачає відповідальність за його вчинення, та слідчо-прокурорської і судової практики. Саме в цій діяльності припускається й найбільша кількість помилок. Більшість вироків змінюється і скасовується через неправильну кваліфікацію злочинів. Правильна кваліфікація злочинів - необхідна умова забезпечення законності в боротьбі зі злочинністю. В свою чергу неправильна кваліфікація веде до порушення прав і законних інтересів як держави, так і окремих громадян, перешкоджає нормальному здійсненню правосуддя, підриває авторитет органів розслідування і суду, а в кінцевому підсумку - авторитет держави. Така кваліфікація може призвести до притягнення невинного до кримінальної відповідальності або призначення винному покарання, що не ґрунтується на законі. Точно так помилкова кваліфікація може призвести до необґрунтованого звільнення винного від відповідальності або відповідного покарання. Тому вирок суду, що ґрунтується на неправильній кваліфікації, підлягає зміцненню або скасуванню. Кваліфікуючи злочин, ми встановлюємо відповідність вчиненого особою суспільно небезпечного діяння складу, описаному в законі. У цьому виявляється сутність кваліфікації. В ній дається не тільки юридична, а й соціально-моральна оцінка вчиненого особою діяння. В зв'язку з цим правильна кваліфікація злочинів має велике значення для зміцнення законності, охорони правопорядку, забезпечення прав і законних інтересів громадян. Тому вчинений злочин має бути кваліфікований відповідно до закону, що передбачає кримінальну відповідальність за це діяння, і будь-які відступи від цієї вимоги неприпустимі. Тому видно, що знання теорії кваліфікації злочинів є дуже важливим для юриста. Актуальність теми дослідження. Кваліфікація злочинів є одним із найважливіших державно-правових інститутів. З кваліфікацією злочинів пов'язана переважна кількість інститутів Загальної частини Кримінального Кодексу. Віднесення злочину до тієї чи іншої групи впливає на можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності, враховується при призначенні покарання, при умовно-достроковому звільненні від покарання, встановленні строків погашення судимості. Кваліфікація злочинів впливає і на побудову Особливої частини КК, на розподіл складів злочинів на прості, кваліфіковані, особливо кваліфіковані та з пом'якшуючими обставинами.

Мета і завдання дослідження. Метою даної курсової роботи є розкриття питання про кваліфікацію злочинів, тобто розподілити злочини на групи за певними ознаками.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі питання:

- проаналізувати поняття кваліфікації злочинів, на підставі досліджень та на основі чинного законодавства;
- дослідити та визначити склад злочинів та кваліфікацію злочинів;
- визначити етапи кваліфікації злочинів;
- визначити особливості кваліфікації злочинів за наявністю загальної та особливої норм;
- дослідити значення правильної кваліфікації злочинів.

Об'єктом дослідження курсової роботи є кваліфікація злочинів і значення їх правильної кваліфікації.

Предметом дослідження є зміст поняття кваліфікація злочинів, їх склад, та значення для суспільства правильної кваліфікації злочинів на основі чинного законодавства.

РОЗДІЛ 1. КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

1.1 Розвиток теорії кваліфікації злочинів

Учення (доктрина) про кваліфікацію злочинів має назву "теорія кваліфікації злочинів". У сучасних вищих навчальних закладах юридичного профілю теорія кваліфікації злочинів вивчається як курс, який завершує опанування блоку кримінально-правових дисциплін, закріплюючи у студентів, слухачів і курсантів знання про Загальну та Особливу частини кримінального права, практику застосування кримінального закону, готуючи студентську аудиторію до державних іспитів і подальшої самостійної практичної роботи. Теорія кваліфікації злочинів належить до конкретно-наукових, прикладних теорій. Завдяки цій теорії не тільки формулюються відповідні знання про правила та наукові основи кваліфікації злочинів, а й вирішуються практичні завдання, виробляються рекомендації для нормотворчої діяльності та правозастосовної практики.

Що ж конкретно являє собою кваліфікація злочину та яке наукове визначення можна дати цьому поняттю? Щоб дослідити це питання пропонується прослідкувати генезис проблеми кваліфікації злочинів. З історичного погляду розвиток учення про кваліфікацію злочинів можна поділити на декілька етапів:

- 1) стародавні часи;
- 2) Середньовіччя;
- 3) кінець XVIII - початок XX століття;
- 4) радянський період;
- 5) сучасний період.

Відомо, що основи кваліфікації злочинів були закладені ще за часів Стародавнього Риму. У працях римських юристів (приміром, у Дігестах Юстиніана) розроблялися питання, пов'язані з тлумаченням і застосуванням закону, усуненням його прогалин та суперечностей, виробленням відповідних правил оцінки діянь тощо [4, с. 32-35]. Деякі з принципів надбань далеких часів не втратили актуальності для кваліфікації й дотепер (наприклад, прийнятними і зараз є положення, що в перекладі з латини інтерпретуються таким чином: "спеціальний закон скасовує загальний",

"співучасник слідує за головним виконавцем", "у подібних справах виносяться однакові рішення" тощо).

У період Середньовіччя з його орієнтирами на інквізиційні процеси спостерігається майже повна відсутність уваги до питань кваліфікації злочинів. Головним завданням для обвинувачення в той час було не вирішення загальних питань, а лише встановлення конкретного злочинця [5, с. 10]. У пошуках відступників від віри (єретиків) злочином могла бути проголошена будь-яка дія, що не відповідала релігійним канонам або інтересам феодалів. Суд не був пов'язаний з чинним правом, а міг на власний розсуд і згідно зі своїми переконаннями притягувати осіб до кримінальної відповідальності. Зрозуміло, що в період Середньовіччя проблему кваліфікації злочинів навряд чи можна було зрушити з місця.

Від кінця XVIII ст. спостерігається підйом кримінально-правової науки та виникнення різних шкіл кримінального права, зокрема, антропологічної, соціологічної та класичної (їхній внесок оцінюється сучасниками як суттєвий). Цей період припадає на епоху буржуазних революцій, становлення та розвиток ідей законності, реформування системи правосуддя тощо. Усе це посприяло створенню національних кримінальних кодексів, ретельній диференціації кримінальної відповідальності та регулюванню положень, пов'язаних із правозастосовною діяльністю. У працях видатних учених-криміналістів тих часів (Ч. Беккарія, М. Таганцева, П. Люблінського тощо) висвітлювалися питання про роль суддів у встановленні істини в кримінальних справах, значення складу злочину та вироблення чітких критеріїв у реалізації законодавчих норм [6, с. 67]. На початку XX ст. правники не тільки вказували на наукові проблеми кваліфікації злочинів, а вже намагалися запропонувати конкретні шляхи їх вирішення. Іноді це призводило до численних дискусій і полеміки опонентів, проте саме таким чином досягалася істина.

Розвиток учення про кваліфікацію злочинів у радянській науці має два періоди: перший - від 1917 р. до кінця 50-х рр. XX ст., другий - від кінця 50-х рр. XX ст. і практично до наших днів. У перші роки радянської влади ті, на кого держава покладала функцію здійснювати кримінально-правову оцінку діянь винних осіб, керувалися своєю "революційною свідомістю" та "пролетарським (селянським) походженням", тому цей процес був занадто швидким і, зазвичай, закінчувався розстрілом. Тим же розстрілом або концтаборами, переважно, закінчувалася кваліфікація злочинів під час сталінських репресій [7, с. 286-287]. Панування тоталітарного режиму та зневага до законності аж ніяк не позитивно позначалися на розробці положень про кваліфікацію злочинів. Однак подальший розвиток історії посприяв активізації наукових пошуків у царині кваліфікації злочинів.

Перші вагомі праці з теорії кваліфікації злочинів були надруковані лише після Другої світової війни. Зумовлювалося це, щонайменше, двома чинниками: по-перше, послабленням репресійних механізмів сталінізму в колишньому СРСР і посиленням позицій громадської думки та кримінально-правової науки; по-друге, наявністю низки міжнародних зобов'язань, які взяв на себе СРСР щодо дотримання прав і свобод людини та громадянина. Однією з важливих праць на цю тему була робота професора О. Герцензона "Квалификация преступлений". Кваліфікацію злочинів О.

Герцензон визначав як встановлення відповідності конкретного діяння ознакам того чи того складу злочину, передбаченого кримінальним законом [8, с. 4]. Найбільший внесок у розвиток теорії кваліфікації злочинів зробив академік В. Кудрявцев. На його думку, кваліфікація злочинів - це встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння й ознаками складу злочину, передбаченого кримінально-правовою нормою [9, с. 8]. Це визначення з невеликими уточненнями було підтримано й іншими вченими .

Дефініція, що була запропонована В. Кудрявцевим і підтримана іншими криміналістами, є загалом вдалою. Водночас наведене визначення викликає низку зауважень:

- 1) воно стосується лише офіційної кваліфікації (оскільки юридичне закріплення результатів кваліфікації характерне лише для неї), проте ця особливість у визначенні не згадана;
- 2) встановлення відповідності між фактичними ознаками вчиненого посягання й ознаками, передбаченими кримінально-правовою нормою, - це лише один з етапів процесу кваліфікації злочину, оскільки кваліфікація починається з пошуку кримінально-правової норми, котра передбачає відповідальність за скоєне;
- 3) не зазначено, що при кваліфікації зважають не на всі ознаки скоєного, а тільки на ті, що мають юридичну значущість;
- 4) неточною є позиція, що кваліфікація стосується тільки юридичної оцінки діяння (насправді, вона поширюється на все посягання, зокрема, на його предмет, потерпілого, суспільно небезпечні наслідки, ознаки суб'єкта тощо);
- 5) сумнівно, що в процесі кваліфікації встановлюється відповідність між фактичними ознаками скоєного й ознаками складу злочину, бо склад злочину як юридична конструкція є ніби інструментом, який використовується при кваліфікації (отож кваліфікація радше полягає у встановленні відповідності між фактичними ознаками посягання та нормою кримінального закону, котра передбачає відповідальність за це посягання);
- 6) із визначення не випливає, що при кваліфікації злочинів застосовується як кримінальний закон, так і нормативні акти інших галузей права (це відбувається за наявності бланкетних диспозицій).

Проблеми кваліфікації злочинів були предметом уваги і Я. Брайніна, котрий досліджував їх як частину процесу застосування кримінально-правової норми. Цей учений у публікаціях 60-х рр. минулого століття [10, с. 62] акцентував увагу на питаннях розмежування стадій застосування кримінального закону та додатково аргументував, що кваліфікація злочину є необхідним елементом об'єктивної істини, котра встановлюється у справі. Так само як складову процесу застосування кримінального закону розглядають кваліфікацію злочинів О. Наумов й А.Новіченко, що у своїх роботах зупинилися на питаннях колізії кримінально-правових норм, конкретизації оцінних понять, подоланні помилок при кваліфікації тощо. Одні праці вчених були присвячені методиці кваліфікації злочинів, інші - встановленню суб'єктивної сторони для кваліфікації скоєного, ще інші - аналізу практично-прикладних питань кваліфікації та кваліфікації деяких видів злочинів.

Сучасна кримінально-правова доктрина України дає декілька визначень поняття "кваліфікація злочинів". Найбільш вживаним є таке визначення: кваліфікація злочинів - це встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння й ознаками складу злочину, передбаченого законом про кримінальну відповідальність. У широкому значенні кваліфікація злочинів - це:

- 1) "результат кримінально-правової оцінки діяння органами дізнання, досудового розслідування, прокуратури і суду внаслідок чого констатовано, що скоєне є злочином, визначена норма(и) кримінального закону, яка(і) передбачає(ють) відповідальність за вчинене, встановлена відповідність між юридично значущими ознаками посягання і ознаками злочину, передбаченими законом, та процесуально закріплений висновок про наявність такої відповідності" (професор В. Навроцький)[11, с. 54];

- 2) "кримінально-правова оцінка вчиненого діяння, вибір і застосування до нього тієї кримінально-правової норми, яка найбільш повно описує його ознаки" (професор М. Коржанський)[12, с. 16].

На підставі викладеного пропонується кваліфікацію злочинів визначати як процес встановлення відповідності (тотожності) між юридично значущими ознаками злочину (фактичний склад злочину) і ознаками злочину, передбаченими КК (юридичний склад злочину), та формулювання висновку про наявність чи відсутність такої відповідності (тотожності). Таке визначення охоплює всі види кваліфікації та ґрунтується на концепції, що кваліфікація це не тільки процес, але й результат.

У науці кримінального права слід розмежовувати поняття "кримінально-правова кваліфікація" та "кваліфікація злочинів". Поняття "кваліфікація злочинів" є видовим і вужчим за обсягом, а тому воно охоплюється родовим "кримінально-правова кваліфікація" і становить лише його частину. При цьому кримінально-правова кваліфікація містить не тільки кваліфікацію злочинів, а й кваліфікацію інших діянь, які можуть і не бути злочинами (малозначних діянь; діянь, вчинених за обставин, що виключають злочинність діяння; діянь осіб, які є неосудними чи не досягли віку кримінальної відповідальності, тощо). У свою чергу, кваліфікація злочину - це реалізація кримінального закону, застосування до вчиненого діяння конкретної кримінально-правової норми чи підведення певного злочину під ознаки конкретної норми.

Усе вищенаведене дає підстави стверджувати, що поняття кваліфікації злочинів у юридичній літературі характеризується складністю та багатоаспектністю, а вчення про кваліфікацію злочинів потребує подальшого розвитку й удосконалення в різноманітних напрямках.

1.2 Поняття кваліфікації злочинів та її види

У кримінальному праві кваліфікацією називається юридична оцінка злочину і встановлення (застосування) тієї кримінально-правової норми, яка повніше описує ознаки цього злочину. Кваліфікувати злочин означає встановити повну відповідність його ознак ознакам норми, яка передбачає відповідальність саме за вчинення цього злочину. Термін "кваліфікація" походить від латинського qualis -- який, якої якості.

Кваліфікація взагалі -- віднесення певного явища, речі за їхніми властивостями (якістю) до певного класу чи категорії. Правова кваліфікація -- це пошук, вибір і застосування до певної події, випадку конкретної правової норми.

У кримінальному праві кваліфікація злочину -- це реалізація кримінального закону шляхом застосування до вчиненого діяння конкретної кримінально-правової норми, або підведення певного злочину під ознаки конкретної норми.

Кваліфікацію злочинів А.А. Герцензон визначав як встановлення відповідності конкретного діяння ознакам того чи іншого складу злочину, передбаченого кримінальним законом [13, с. 4]. Таке визначення поняття кваліфікації злочинів взагалі можна визнати правильним. Воно відображає основну сутність кваліфікації -- встановлення відповідності ознак вчиненого діяння ознакам складу злочину, описаного в законі. Але воно правильне лише як загальне і орієнтовне. Головний недолік цього визначення в тому, що воно не вказує на ту кримінально-правову норму, яка є єдиною, що повинна бути застосована у цьому випадку саме до цього діяння. Кримінально-правова кваліфікація є застосування не будь-якої норми закону, а лише певної, конкретної. Кримінальна відповідальність за певний, конкретний злочин передбачається в кількох кримінально-правових нормах, іноді -- у низці норм. Відповідальність за вбивство, зокрема, передбачають норми статей 115-119 Кримінального кодексу України (далі -- КК) [2, с. 50-51].

Кваліфікація може бути правильною лише тоді, якщо буде застосовано саме ту норму, яка передбачає це діяння, тобто застосовано лише одну і лише певну, конкретну норму. Проте у визначенні А.А. Герцензона поняття кваліфікації злочинів вказівка на відповідність конкретного діяння ознакам того чи іншого складу злочину, передбаченого кримінальним законом, не визначає цієї норми, єдино правильною для цього випадку норми. Цей недолік робить поняття кваліфікації злочинів малопридатними для практики.

Для кваліфікації діяння важливо встановити і застосувати саме ту норму, що містить певний, конкретний склад злочину. Але який? Як видно з наведеного, такі суміжні склади злочинів відрізняються один від одного лише однією ознакою (рідше -- двома). За таких умов правильну кваліфікацію можна викласти у вигляді формули $p+D$, де p -- всі спільні, тотожні ознаки подібних складів злочинів, а D -- та додаткова ознака, яка відрізняє цей склад злочину від інших, суміжних, подібних.

Глибинною сутністю кваліфікації злочинів є встановлення всіх ознак певних злочинів і додатково ще однієї ознаки цього певного, конкретного діяння і складу злочину, що його передбачає. З цього випливає, що необхідна і єдина для кваліфікації норма відрізняється від інших подібних більшістю ознак, вона повніше описує ознаки певного злочину.

Отже, для правильної кваліфікації злочину необхідно вибрати і застосувати ту норму, яка найповніше описує ознаки вчиненого діяння. В цьому і полягає юридична сутність кваліфікації злочинів. Визначити з багатьох подібних найнеобхіднішу норму буває складно, що призводить до помилок. Щоб їх уникнути, Пленум Верховного Суду України змушений майже у кожній постанові про практику застосування законодавства про відповідальність за окремі види злочинів вказувати судам на

необхідність посилити увагу до кваліфікації злочинів.

У постанові Пленуму Верховного Суду України "Про судову практику у справах про злочини проти власності" від 6 листопада 2009 р. вказується, що "суди допускають помилки при кваліфікації дій винних осіб, відмежуванні одних злочинів від інших, вирішенні питань про наявність або відсутність кваліфікуючих ознак та призначенні мір кримінальних покарань" [3, с. 111-112].

Велике практичне значення кваліфікація злочинного діяння має тому, що вона визначає:

- 1) юридичну оцінку вчиненого діяння, його суспільну сутність і небезпечність (тяжкість);
- 2) міру відповідальності і міру покарання;
- 3) суттєве підсилення кримінальної відповідальності за вчинення окремих злочинів;
- 4) підстави для визнання особи особливо небезпечним рецидивістом (ст. 26 КК);
- 5) правові наслідки кримінальної відповідальності. Для кваліфікації мають значення не всі ознаки конкретного діяння, а лише ті з них, які визначають його кримінально-правовий зміст, тобто є ознаками складу злочину. Перелік ознак діяння, які враховуються при кваліфікації, обмежений законом, рамками складу злочину. Але за межами складу злочину перебуває чимало інших ознак, обставин, які мають кримінально-правове значення -- соціальна характеристика особи--суб'єкта злочину, склад його сім'ї, стан здоров'я, професія, певні обставини вчинення злочинного діяння тощо. Згідно з цим у кожному злочині можна виділити такі групи ознак:
  - 1) вся сукупність ознак і властивостей злочину;
  - 2) ознаки і властивості, які мають значення для вирішення кримінальної справи по суті;
  - 3) кримінально-правові ознаки - ознаки складу злочину [9, с. 45].

Аналіз кримінально-правових особливостей усіх ознак вчиненого діяння свідчить, що для його кваліфікації вирішальне значення мають не всі, а лише деякі ознаки злочину. При відмежуванні, наприклад, викрадення зовсім не використовуються ознаки суб'єктивної сторони, оскільки цими ознаками викрадення не відрізняються від суміжних складів злочину. Всі відомі способи викрадення чужого майна вчинюються лише навмисно і з корисливих мотивів. Причому умисел усіх викрадачів лише прямий, оскільки викрасти чуже майно, без бажання заволодіти ним неможливо.

Так само і умисне вбивство, відповідальність за яке передбачають ч. 1 ст. 115 і ст. 116 КК, відрізняються одне від одного лише однією ознакою -- наявністю чи відсутністю сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства або тяжкої образи з боку потерпілого. Неналежне дослідження цієї ознаки призводить до того, що вбивство у стані сильного душевного хвилювання кваліфікується за ч. 1 ст. 115 КК, а діяння, передбачене ст. 116 КК, -- за ч. 1 ст. 115 КК. Взагалі весь процес кваліфікації злочинів, як вважає академік В.М. Кудрявцев, за своєю сутністю полягає в послідовному відмежуванні кожної ознаки вчиненого діяння від ознак інших, суміжних злочинів¹¹. Всі ознаки складу злочину виконують відмежувальну роль і призначені головним чином для цього. Кожна ознака злочину,

описаного в законі, відокремлює певний злочин від інших або відмежовує злочин від інших правопорушень.

Складно відмежувати злочини, які відрізняються один від одного лише однією ознакою. Такі відмежувальні ознаки у різних складах злочинів належать до різних їх елементів. Це можуть бути ознаки об'єкта, суб'єктивної сторони, суб'єкта злочину. Найбільшу складність становить кваліфікація діянь, які спрямовані на один і той самий безпосередній об'єкт посягання і які утворюють низку послідовних, пов'язаних між собою дій.

Кваліфікація злочину передбачає віднесення його до певного виду злочинної поведінки -- вбивство, викрадення, зловживання, тілесні ушкодження тощо.

Віднесення злочину до певного виду злочинів є його видовою кваліфікацією, яка визначається законодавчою назвою цього злочину. Без визначення назви злочину, без його законодавчого найменування не може бути повною, задовільною кваліфікація, оскільки вона не буде загальнозрозумілою.

Таким чином, враховуючи наведене, кваліфікацію злочинів можна визначити як кримінально-правову оцінку вчиненого діяння, вибір і застосування до нього тієї кримінально-правової норми, яка найповніше описує його ознаки. Вказівка на те, що для правильної кваліфікації діяння необхідно вибрати і застосувати лише одну, конкретну кримінально-правову норму з кількох суміжних, подібних, яка найповніше описує ознаки вчиненого діяння, має суттєве практичне значення, оскільки змушує право-застосовників шукати і застосовувати саме ту норму, яка є єдино правильною. Така конкретизація застосовуваної кримінально-правової норми допомагає розв'язати багато питань кваліфікації злочинів при конкуренції кримінально-правових норм, що підлягають застосуванню.

Разом з тим вказівка у визначенні поняття кваліфікації на її юридичне закріплення є зайвою, оскільки воно (закріплення), по-перше, не властиве лише кваліфікації і, по-друге, його повністю охоплює поняття застосування кримінально-правової норми. Кваліфікація злочинів полягає у встановленні зв'язку між ознаками вчиненого діяння і ознаками, викладеними у законі як ознаками певного складу злочину. Це зв'язок між окремим (вчинене діяння) і загальним (кримінально-правова норма). Сутність кваліфікації полягає в правильному визначенні і встановленні цього зв'язку. У процесі кваліфікації злочину ознаки складу злочину, передбаченого законом, порівнюються з ознаками діяння, вчиненого певною особою. При повній ідентичності цих ознак можна зробити висновок про правильне застосування певної кримінально-правової норми, про правильну кваліфікацію діяння.

У літературі визнається, що основою кваліфікації є склад злочину, тобто сутність встановлених кримінальним законом ознак окремого, певного виду діяння (вбивства, грабежу, зґвалтування, хуліганства тощо) [14, с. 70]. Вчинене певною особою конкретне діяння теж має сукупність певних ознак. Органи, що застосовують кримінальний закон, аналізують, порівнюють ознаки вчиненого діяння з ознаками певного складу злочину. Якщо вони збігаються, робиться висновок про інкримінування певного складу (або складів) злочину за вину особи. Таким є процес кваліфікації злочину.

Але процес кваліфікації не є кваліфікацією. Кваліфікація злочину являє собою застосування певної норми чи кількох норм кримінального закону. Процес же кваліфікації ні в чому іншому не проявляється і нічого іншого не становить. Тому немає підстав поряд із кваліфікацією злочину встановлювати чи визначати додатково ще й процес кваліфікації.

Головним у кваліфікації злочину є завдання і результат -- встановити наявність складу злочину у вчиненому діянні, тобто визначити підставу кримінальної відповідальності. Але кваліфікація злочину не є кримінальною відповідальністю і не є її підставою. Кримінально-правова кваліфікація -- це засіб реалізації кримінальної відповідальності. Кваліфікація злочину конкретизує кримінальну відповідальність, встановлює її межі, визначає сутність. Кваліфікація злочину є конкретною та єдиною формою реалізації кримінальної відповідальності.

П.А. Воробей правильно відзначає, що кваліфікація злочину та кримінально-правове ставлення за вину співвідносяться між собою як форма і зміст, де формою є кваліфікація, а ставлення за вину -- її змістом [15, с. 120]. Співвідношення цих юридичних явищ повністю відповідає співвідношенню філософських категорій змісту і форми, в якому форма є змістовною, а зміст -- формальним. Кримінально-правова кваліфікація діяння є змістовною, а кримінально-правове ставлення за вину -- формальним. Формальність кваліфікації злочину впливає з формалізованості кримінально-правової норми. Саме тому кваліфікація злочину вимагає відповідної форми, без якої кваліфікація неможлива. Кожній кримінально-правовій кваліфікації притаманна відповідна форма. Форма кримінально-правової кваліфікації завжди чітка, певна і конкретна. Особливості кримінальної відповідальності вимагають, щоб діяння завжди було чітко і конкретно кваліфіковано.

Конкретність кваліфікації діяння полягає у застосуванні конкретної кримінально-правової норми -- частини чи пункту певної статті кримінального закону.

Кваліфікація злочину має вигляд посилання на конкретну кримінально-правову норму -- ч. 1 ст. 140, ч. 2 ст. 117, ч. 2 ст. 168 КК та ін. Конкретність кваліфікації діяння полягає також у тому, що кваліфікація не може бути загальною. Кримінальна відповідальність не тільки особиста (персоніфікована), але вона завжди конкретна, чітко визначена. Найбільшою мірою кримінальна відповідальність конкретизується саме кваліфікацією злочину, яка значною мірою визначає сутність, зміст і обсяг обвинувачення.

Залежно від того, хто здійснює кваліфікацію, розрізняють офіційну й неофіційну кваліфікацію.

Офіційна (легальна) кваліфікація - це кваліфікація, що здійснюється у кримінальних справах уповноваженими на те державою особами (працівниками органів дізнання, слідчими, прокурорами та суддями). Наслідки такої кваліфікації закріплюються в процесуальних документах (постановах, ухвалах, вироках) і мають обов'язковий характер (є юридично значущими).

Неофіційна кваліфікація -- це відповідна правова оцінка, що дається окремими громадянами, науковцями у наукових статтях, монографіях, підручниках, навчальних посібниках, у виступах на наукових конференціях тощо. Така кваліфікація не має

обов'язкового характеру (не є юридично значущою), вона відображає лише позицію автора, але може враховуватись суб'єктами офіційної кваліфікації.

У процесуальних документах, що складаються за результатами офіційної кваліфікації, висновки останньої закріплюються за допомогою так званої формули кваліфікації. Формула кваліфікації являє собою скорочену умовну вказівку на статті, частини й пункти статей Загальної та Особливої частин КК, якими передбачена відповідальність за вчинене діяння. Фактично, це сукупність цифрових та буквених позначень, що вказують на кримінально-правові норми, які підлягають застосуванню.

Її значення полягає в тому, що за її допомогою можна здійснити стисле й точне посилання на закон про кримінальну відповідальність і скоротити обсяг процесуальних документів. Вона дає відповідь на запитання: чи має діяння склад злочину та якою власне статтею кримінального закону його передбачено? кваліфікація злочин кримінальний справа

1.3 Принципи кваліфікації злочинів

Кваліфікація злочинів ґрунтується на певних загальних положеннях (принципах) і може бути здійснена лише за підстав і в порядку, передбачених законом. Знання цих принципів є запорукою успіху в науково-теоретичній і практичній роботі.

Кваліфікація злочину буде правильною та науково обґрунтованою тоді, коли дотримуються відповідні принципи, що дають змогу виявити демократичні риси правової системи, забезпечити законність, продемонструвати гуманізм кримінально-правової політики держави та досягти справедливості у процесі здійснення правосуддя.

Принципи кваліфікації злочинів - це загальні начала, вихідні положення, котрими слід керуватися при встановленні відповідності між фактичними ознаками скоєного й ознаками, закріпленими у кримінально-правовій нормі, при пошуку статей кримінального закону, якими передбачено відповідальність за злочин. На підставі таких принципів здійснюється вибір кримінально-правової норми, що передбачає скоєне діяння, доводиться необхідність застосування саме цієї норми та процесуально закріплюється висновок, що діяння охоплюється саме обраною нормою. Таким принципам властиві як усі риси цілого - правових принципів - так і специфічні риси, що зумовлюються процесом правозастосовної діяльності.

Принципи кваліфікації злочинів не закріплені у кримінальному законі, тому їх види, систему та зміст розкриває лише теорія кваліфікації злочинів. Встановити, які положення є принципами кваліфікації злочинів, можна, базуючись на аналізі норм Конституції України, кримінально-правових положень Загальної та Особливої частин КК України, міжнародно-правових актів, схвалених нашою державою, виходячи із загальновизнаних теоретичних постулатів і позицій, яких дотримується правозастосовна практика. Принципи кваліфікації злочинів не лише відображають панівні погляди щодо пошуку норми Особливої частини КК України, якою передбачено відповідальність за скоєне, з приводу встановлення (доведення) відповідності між фактом і нормою, а й містять вимоги, адресовані законодавцеві й учасникові правозастосовної діяльності. Вони повинні бути відомими та зрозумілими

особам, дії яких кваліфікуються, та й усім громадянам загалом.

Видається, що кваліфікація злочинів повинна здійснюватися з дотриманням таких принципів:

- 1) законність;
- 2) офіційність;
- 3) об'єктивність;
- 4) точність;
- 5) індивідуальність;
- 6) повнота;
- 7) вирішення суперечних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються;
- 8) недопустимість подвійного інкримінування;
- 9) стабільність [16, с. 331-336].

Принцип законності. Цей принцип пов'язаний з вирішенням усіх питань кваліфікації злочинів. Найбільш чітко дія цього принципу виявляється в таких положеннях:

* фактичною підставою кваліфікації можуть бути лише дані, отримані відповідно до вимог кримінально-процесуального закону. Інформація, здобута без дотримання відповідних положень КПК України, зокрема й оперативним шляхом, унаслідок примушування до давання показань, фальсифікацією доказів, не повинна братися до уваги при кваліфікації скоєного. Також при кваліфікації обов'язково мають бути взяті до уваги як обставини, що погіршують, так і обставини, що покращують становище особи, дії якої кваліфікуються;

* посягання кваліфікуються за законом, який набрав чинності до вчинення посягання. Ця теза прямо впливає з ч. 2 ст. 58 Конституції України, згідно з якою, ніхто не може відповідати за діяння, що на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення [1, с. 24];

* при кваліфікації диспозиція є пріоритетною щодо санкції кримінально-правової норми. Це означає, що кваліфікуючи злочин, слід виходити з ознак посягання, закріплених у диспозиції статті Особливої частини КК України, а не із санкції можливого покарання. Санкції статей Особливої частини КК України при кваліфікації беруться до уваги лише в разі потреби порівняти суспільну небезпечність норм, які конкурують;

* неприпустима кваліфікація за аналогією, тобто за нормою, що прямо не передбачає скоєного посягання (ч. 4 ст. 3 КК України). Варто звернути увагу й на таке: діяння кваліфікується як злочин лише тоді, коли воно не підлягає кваліфікації як адміністративний чи дисциплінарний проступок або інше правопорушення.

Принцип офіційності. Кваліфікація злочинів є оцінкою скоєного від імені державних органів, уповноважених на застосування кримінального закону, а кваліфікація, здійснена у вироці суду, - від імені держави. Тож правові наслідки тягне за собою лише кваліфікація, що дана органами дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду у відповідній процесуальній формі. Так звана, неофіційна кваліфікація, що її здійснюють інші учасники процесу (науковці, студенти, окремі громадяни) кримінально-правового значення не має; її авторитет полягає лише у вагомості аргументів, висунутих на користь певного рішення.

Із принципу офіційності кваліфікації випливає, що законодавець не може покласти на окремих громадян обов'язку кваліфікувати чи то свої дії, чи дії інших осіб. Одночасно наявна в чинному КК України конструкція кримінальної відповідальності приховування злочину (ст. 396), навпаки, передбачає, що пересічний громадянин повинен кваліфікувати посягання, до якого він причетний, визначити, якою статтею та частиною статті Особливої частини КК України його передбачено з'ясувати, чи є відповідний злочин тяжким або особливо тяжким. Це очевидний недолік чинного КК України, порушення в ньому принципу офіційності кваліфікації.

Принцип об'єктивності. Кваліфікацію здійснює особа, що провадить дізнання, слідчий, прокурор, суддя самостійно. Вказівки щодо кваліфікації діяння можуть бути дані лише в порядку, передбаченому законом. При кваліфікації злочинів виходять зі встановлених у процесуальному порядку обставин справи, а не з власних здогадок, припущень або вподобань. Одночасно необхідно керуватися кримінальним законом, актами його офіційного тлумачення, а не своєю суб'єктивною оцінкою скоєного та розумінням закону.

Принцип точності. Діяння кваліфікується за статтею кримінального закону, що найбільш точно описує його ознаки. В разі, коли стаття кримінального закону, за якою кваліфікується діяння, викладена в іншій редакції, зазначається редакція закону від якої дати застосовується в цьому конкретному випадку. Здійснення кваліфікації злочинів передбачає вказівку на статтю кримінального закону, а якщо стаття містить у собі частини чи пункти - то й на відповідну частину або пункт. Формулюючи обвинувачення, вказують усі наявні ознаки відповідного злочину. Якщо аналізуються нормативно-правові акти інших галузей права (за наявності бланкетних диспозицій), то треба визначити статтю, пункт, параграф, які передбачають допущене порушення, та розкрити їхню суть, що допоможе при формулюванні обвинувачення.

При кваліфікації готування до злочину чи замаху на злочин вказується частина статті кримінального закону, що передбачає відповідний вид попередньої злочинної діяльності. Під час кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті, вказується частина статті кримінального закону, що передбачає відповідний вид співучасника, крім виконавця (співвиконавця). При цьому обов'язково беруть до уваги форму співучасті. У разі конкуренції статей кримінального закону, одна з яких є спеціальною та призначена для кваліфікації певних діянь, а інша загальною (поряд з цим діянням охоплює й інші діяння), застосовується тільки спеціальна стаття. Одночасна кваліфікація за загальною та спеціальною статтями виключається, хоча з цього правила є винятки. Якщо діяння не охоплюється жодною зі спеціальних статей, то воно кваліфікується за загальною статтею.

Точність кваліфікації злочинів повинна бути досягнута незалежно від того, чи впливає це на можливе покарання, чи іншим чином відбивається на кримінально-правовому становищі особи, діяння якої кваліфікуються.

Принцип індивідуальності кваліфікації. Цей принцип базується на вимогах ч. 2 ст. 61 Конституції України, яка передбачає, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер [1, с. 25]. Отож посягання кожної особи кваліфікується

індивідуально, окремо, самотійно. Навіть співучасники одного й того ж злочину можуть нести відповідальність за різними нормами кримінального закону. Якщо кримінальний закон встановлює відповідальність у певній нормі, зважаючи на обставини, що характеризують лише особу певного учасника злочину (наприклад, повторність або рецидив), то за цією нормою кваліфікуються посягання лише суб'єкта, який наділений відповідними ознаками.

Принцип повноти кваліфікації. Кваліфікація має охоплювати всі посягання, вчинені винною особою. Неприпустимо зосереджувати увагу лише на частині скоєного та ставити у вину порушення лише деяких норм Особливої частини КК України, хоч би ця частина охоплювала найбільш небезпечні злочини, а решта - порівняно менш небезпечні посягання. Коли діяння вчинено за наявності одночасно кількох кваліфікуючих ознак, передбачених різними частинами, пунктами статті, воно кваліфікується за всіма частинами, пунктами статті. Якщо особа при вчиненні злочину у співучасті виконувала одночасно кілька ролей, діяння повинно кваліфікуватися з посиланнями на всі частини статті про співучасть, які передбачають відповідні дії. При конкуренції статей кримінального закону, одна з яких охоплює все скоєне діяння, а інша лише його частину, застосовується стаття, що найповніше охоплює діяння.

Принцип вирішення суперечних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються. У ч. 3 ст. 62 Конституції України прямо зазначено, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь [1, с. 25].

Міжнародно-правові пакти про права людини також виходять з позиції, згідно з якою, недоліки в законодавстві та сумнівні положення не можуть погіршувати становище особи. З огляду на це, питання, що виникають у зв'язку з проведенням кваліфікації та прямо не врегульовані чинним кримінальним законодавством, вирішуються на користь особи, діяння якої кваліфікуються.

Закінчений злочин, вчинений з неконкретизованим чи альтернативним умислом, кваліфікується за статтею кримінального закону, що передбачає фактично вчинене діяння. Готування до злочину чи замах на злочин, вчинений з альтернативним або неконкретизованим умислом, кваліфікується як готування чи замах на найменш небезпечний зі злочинів, охоплюваних умислом особи. При помилці особи у визначенні фактичних обставин справи діяння кваліфікується як замах на вчинення того злочину, котрий охоплювався умислом особи.

Зміна кваліфікації можлива лише у бік покращення кримінально-правового становища обвинуваченого чи підсудного, тобто на норму Особливої частини КК України, що передбачає менш тяжкий вид злочину. Якщо ж у процесі розслідування чи розгляду справи у суді виникає потреба перекваліфікувати скоєне на норму, що передбачає більш тяжкий вид злочину (поставити у вину статтю КК України, яка передбачає більш суворе покарання, притягти до відповідальності не за простий, а за кваліфікований вид злочину), то справа має бути повернута на попередню стадію, де пред'являється нове обвинувачення, проводиться додаткове розслідування тощо. В судовій практиці не завжди враховується вказаний принцип.

Наявність сумнівних, із позиції кваліфікації, положень свідчить про недоліки кримінального закону та про необхідність його вдосконалення, тому є потреба закріпити в кримінальному законі правило про те, як слід кваліфікувати скоєне в розглядуваних ситуаціях.

Принцип недопустимості подвійного інкримінування. Конституція України закріпила загальноправовий принцип "non bis in idem", передбачивши в ч. 1 ст. 61, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те ж правопорушення [1, с. 25]. Стосовно кваліфікації злочинів цей принцип повинен мати таку інтерпретацію: посягання не може кваліфікуватися за статтею Особливої частини КК, якщо інша норма з інкримінованих цій же особі, повністю охоплює скоєне.

Цього принципу не завжди дотримуються суди.

На вказаному принципі також базується низка правил кваліфікації злочинів. Так, діяння, що є необхідною ознакою іншого злочину, окремо не кваліфікується, якщо воно є менш небезпечним, аніж цей злочин. Діяння, що отримало правову оцінку як адміністративний проступок або інше правопорушення, не може одночасно бути ознакою злочину.

При конкуренції кількох статей, що передбачають злочини, вчинені за пом'якшуючих обставин, діяння кваліфікується за статтею, яка передбачає найменш небезпечний вид злочину. При конкуренції кількох статей, частин статей, що передбачають злочини, вчинені за обтяжуючих (кваліфікуючих) ознак, діяння кваліфікується за статтею (частиною статті), котре передбачає найбільш небезпечний вид злочину. Посягання, що передбачене самостійною кримінально-правовою нормою, яке є способом вчинення іншого злочину (основного), повністю охоплюється нормою про цей злочин, якщо спосіб менш небезпечний, аніж основний злочин.

Принцип стабільності кваліфікації. На всіх етапах розслідування та судового розгляду справи кваліфікація не може змінюватися довільно. Якщо виникає потреба в зміні раніше даної кваліфікації, то це свідчить про наявність щонайменше однієї з таких обставин:

- встановлено нові фактичні обставини справи, що мають кримінально-правове значення, або ж навпаки, ті обставини, які раніше бралися до уваги при кваліфікації, визнані недоведеними;
- змінився кримінальний закон у бік пом'якшення відповідальності, а тому він набув зворотної чинності в часі;
- виявлено помилку, котрої припустилися при попередній кваліфікації;
- встановлено зловживання службових осіб, які кваліфікували скоєне на попередньому етапі;
- змінилися обов'язкові правила кваліфікації.

Зміна кваліфікації повинна бути обґрунтована та належним чином оформлена процесуально.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ

2.1 Поняття й види правил кваліфікації злочинів

Кримінально-правовою теорією, судовою та слідчою практикою вироблені правила

кваліфікації злочинів, тобто прийоми, способи застосування кримінального закону, основні з яких сформульовані М. Й. Коржанським і полягають у тому, що:

- 1) усі фактичні ознаки вчиненого повинні відповідати юридичним ознакам складу злочину;
  - 2) ознаки вчиненого злочину повинні бути розмежовані, відокремлені від суміжних складів злочинів;
  - 3) до вчиненого злочину завжди повинна бути застосована та кримінально-правова норма, котра найбільш повно містить його ознаки;
  - 4) за наявності у вчиненому діянні ознак загальної та спеціальної норм слід застосувати спеціальну норму;
  - 5) кваліфікований склад злочину має пріоритет (перевагу) щодо основного складу, а особливо кваліфікований - щодо кваліфікованого й поглинає його;
  - 6) діяння, при якому заподіяння шкоди додатковому безпосередньому об'єктові посягання є способом, складовою частиною заподіяння шкоди головному об'єктові, кваліфікується як один злочин; діяння, при вчиненні якого шкода додатковому об'єктові заподіюється факультативно, кваліфікується за сукупністю злочинів;
  - 7) спосіб вчинення злочину не утворює сукупності злочинів, якщо він є обов'язковою, необхідною та невід'ємною ознакою певного діяння;
  - 8) кожна наступна стадія завершення злочину поглинає попередню: склад закінченого злочину поглинає склад замаху, а склад замаху поглинає склад готування до цього злочину;
  - 9) умисел завжди поглинає необережність, а будь-яка вища ступінь вини поглинає нижчу;
  - 10) при конкуренції самостійної, окремої, норми та норми про співучасть у більш тяжкому злочині застосовується норма про співучасть тощо [17, с. 23-25].
- Дотримання цих правил є гарантією правильної, точної та неупередженої кваліфікації злочинів.

2.2 Механізм, етапи та стадії кваліфікації злочинів

Важливими моментами при характеристиці кваліфікації злочинів є розгляд положень про її механізм, правила, етапи та стадії.

Механізм кваліфікації злочинів - це комплексна система, що подає уявлення про основні складові частини, функціональну побудову й порядок процесу кваліфікації злочинів. Слід зазначити, що кваліфікація злочину - це певна пізнавально-оцінна діяльність, розумовий процес, при якому використовуються певні прийоми та беруться до уваги особливості певних кримінально-правових ситуацій (наприклад, конкуренції кримінально-правових норм, множинності злочинів тощо). Сутнісно кваліфікація злочинів є як константним, так і динамічним явищем. Константність кваліфікації проявляється в тому, що вона втілюється у формулу кваліфікації злочинів, котра є сталою та непорушною (якщо не буде змінена в передбачених законом випадках). Динамічність кваліфікації полягає в тому, що вона проходить відповідні етапи, здійснюється на певних стадіях, а тому може змінюватися, набувати чи позбавлятися певних цифр і букв у формулі кваліфікації.

У процесі кваліфікації спочатку відбувається діяльність правозастосовного органу зі

встановлення фактичних обставин. Така діяльність здійснюється з дотриманням вимог КПК та з використанням досягнень криміналістики, тож власного кримінально-правового змісту не має. Та саме завдяки їй отримується важливий результат: встановлюються фактичні обставини (юридичні факти), котрі правозастосовний орган вважає доведеними, та ті, що на його думку, мають значення для кваліфікації.

Встановлення фактичних обставин, які мають значення для кваліфікації (фактичний склад злочину) тягне за собою їх зіставлення з юридичним складом злочину. При цьому задіюється правосвідомість і правова культура особи, яка репрезентує правозастосовний орган, відбувається тлумачення кримінального закону, здійснюються логічні операції, використовуються знання з юридичної психології, кримінології тощо. Усе це загалом має вплинути на висновок щодо відповідності фактичних обставин скоєного діяння юридичному складові злочину. І насамкінець, цей висновок слід належним чином закріпити у відповідних процесуальних документах, використавши для цього необхідні правила та форми.

Звісно, що така схема відбиває лише загальний механізм кваліфікації злочинів, який може мати свою специфіку залежно від виду та характеру злочину, суб'єкта, котрий його скоїв, особливостей етапів і стадій кваліфікації тощо [18, с. 119].

Кримінально-правовою теорією, судовою та слідчою практикою вироблені спеціальні правила кваліфікації злочинів. Основні з них такі:

Розглядаючи механізм і правила кваліфікації злочинів, особливої уваги заслуговують міжнародний та іноземний чинники, що обов'язково мають бути взяті до уваги у процесі кваліфікації. Сутність цих чинників впливає з положень Конституції України (ст. 9), деяких норм кримінального та некримінального законодавства, а також міжнародних конвенцій (договорів, протоколів тощо), згоду на обов'язковість яких дала Верховна Рада України. Роль цих чинників значно підвищилася в сучасних умовах, коли Україна стала активним учасником міжнародних ініціатив, визначивши свій стратегічний шлях на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Предметом легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України), є кошти й інше майно, одержані внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також права на такі кошти чи майно. У п. 1 примітки до ст. 209 КК України зазначено таке: суспільно небезпечне протиправне діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, відповідно до цієї статті, - це діяння, за яке КК України передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох років (крім діянь, передбачених статтями 207 і 212 КК України) чи яке визнається злочином за кримінальним законом іншої держави та за таке ж діяння передбачена відповідальність КК України й унаслідок вчинення якого незаконно одержано доходи [2, с. 95-96]. Такі положення національного КК спрямовують юристів (слідчих, прокурорів, суддів тощо) на опанування норм іноземного законодавства (скажімо, норм щодо протидії відмиванню грошей), оскільки, не знаючи їх, не можна здійснити правильної та точної кваліфікації злочинів.

Далі потрібно розглянути стадії та етапи кваліфікації злочинів, оскільки їх з'ясування

дає змогу зрозуміти як кваліфікація розвивається в часі, яка її динаміка та з якими процесуальними діями вона пов'язана.

Стадії - це певні ступені (фази) в розвитку кваліфікації злочинів. Усі стадії кваліфікації злочинів є рівноцінними, серед них не виділяють стадій головних і другорядних, первинних та вторинних тощо. Кваліфікація має пройти всі стадії, оскільки відсутність хоча б однієї з них свідчить, що процес кваліфікації не відбувся взагалі чи був не завершеним. Стадії ж поділяються на етапи.

Етапи - це окремі моменти, частини, складові процесу кваліфікації злочинів. Етапи кваліфікації мають виділятися в межах окремих її стадій. Між окремими стадіями й етапами кваліфікації злочинів існує діалектичний зв'язок.

У юридичній літературі існують різні позиції та думки з приводу кількості, видів, назв, ролей і змісту стадій та етапів кваліфікації злочинів. Позиція одних вчених полягає в тому, що етапами процесу кваліфікації злочинів мають бути визнані стадії кримінального процесу. Так, академік В. Кудрявцев пропонує основними етапами кваліфікації розглядати рішення про кримінально-правову оцінку скоєного, ухвалені в процесі:

- 1) порушення кримінальної справи за тією чи тією статтею КК;
- 2) притягнення особи як обвинуваченого;
- 3) складання обвинувального висновку;
- 4) віддання до суду;
- 5) винесення обвинувального вироку;
- 6) зміни вироку в порядку касації або нагляду [19, с. 226-238].

Практично така ж думка з цього приводу С. Тарарухіна, котрий вважає, що в теоретичному плані прийнятно виділяти шість етапів (стадій) кваліфікації, починаючи від порушення кримінальної справи та закінчуючи вироком, який набрав чинності [20, с. 9].

Більш прогресивний погляд на стадії та етапи кваліфікації злочинів має професор В. Навроцький, котрий пропонує виділяти три стадії та дванадцять етапів у процесі кримінально-правової кваліфікації (при цьому кваліфікація злочинів не ототожнюється з процесом застосування кримінального закону, тобто стадії кримінального процесу та кваліфікації злочинів певним чином розмежовуються) [16, с. 85]. На думку цього вченого, кваліфікація злочинів складається з таких стадій і відповідних їм етапів: